

Pacientų, kuriems suformuota stoma, psichologinės problemos priešoperaciniu ir pooperaciniu laikotarpiais

Ieva Girdžiūtė

Kauno kolegijos Medicinos fakultetas

Loreta Bukartienė

Kauno kolegijos Medicinos fakultetas

Rūta Lukianskytė

Kauno kolegijos Medicinos fakultetas

Santrauka. Tyrimo tikslas – atskleisti pacientų, kuriems suformuota stoma, psichologines problemas priešoperaciniu ir pooperaciniu laikotarpiais. **Metodai.** Mokslinės literatūros analizė ir kiekybinis tyrimas. Kiekybinis tyrimas atliktas siekiant atskleisti pacientų, kuriems suformuota stoma, patiriamas psichologines problemas priešoperaciniu ir pooperaciniu laikotarpiais. Taip pat atskleisti slaugytojų nuomonę apie slaugomų pacientų su stoma patiriamas psichologines problemas priešoperaciniu ir pooperaciniu laikotarpiais. Pacientams ir slaugytojams buvo pateiktos anoniminės anketos. Tyrime dalyvavo vieno iš didžiųjų miestų X ligoninės pacientai, kuriems suformuota stoma (N = 34), ir juos slaugantys slaugytojai (N = 30). Rezultatų analizei naudota aprašomoji statistika.

Rezultatai. Tyrimas atskleidė, kad dauguma pacientų prieš operaciją jautė baimę, tai pastebėjo ir visi tyrime dalyvavę slaugytojai. Beveik pusė pacientų po operacijos jautė baimę, kad nemokės susitvarkyti su stoma. Tam pritarė beveik visi slaugytojai. Nustatyta, kad pacientai jautė informacijos trūkumą ir psichologinį diskomfortą. Tačiau pacientai nesutiko, kad po operacijos jautėsi vieniši ir nepalaikomi. Taip pat jie teigė, kad po operacijos trūksta teorinių žinių apie stomos slaugą.

Reikšminiai žodžiai: stoma, psichologinės problemos, priešoperacinis laikotarpis, pooperacinis laikotarpis.

Psychological Problems of Patients with a Stoma during Preoperative and Postoperative Period

Abstract. Aim of the study. To reveal the psychological problems of patients with a stoma in the preoperative and postoperative periods.

Methods. Analysis of scientific literature and quantitative research. A quantitative research was conducted to reveal the psychological problems experienced by patients with a stoma in the preoperative and postoperative periods. It also aimed at revealing the opinion of nurses about the psychological problems experienced by patients with a stoma in the preoperative and postoperative periods. Patients and nurses were provided with anonymous questionnaires. The study included patients with a stoma (N = 34) in one of the largest cities hospital X and nurses who were caring of them (N = 30). A descriptive statistics was used for analysis.

Results. The majority of patients agreed that they had felt fear before the operation, and this was noticed by all the nurses in the study. Nearly half of patients agreed that after surgery they feared they would not be able to cope with a stoma, and almost all nurses agreed. Most patients agreed that they experienced the lack of information and psychological discomfort. However, the patients disagreed that they had felt lonely and unsupported after surgery. The patients noted the lack of theoretical knowledge about stoma care after surgery.

Key words: stoma, psychological problems, preoperative period, postoperative period.

Įvadas

Šlapimo ir (arba) išmatų laikymo funkcijos sutrikimas (suformuotos stomos) paliečia daugybę žmonių visame pasaulyje. Štai Lietuvoje 2011 m. stomas turėjo 29 proc. žmonių [3]. Stomas turinčių pacientų skaičius kas metai auga. Vitkauskienė (2019) teigia, kad vien Nacionaliniame vėžio institute per metus operacijų metu suformuojama per 200 stomų. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis, stomas turi apie 400 mln. žmonių visame pasaulyje. Lietuvoje 2008 m. stomuotų pacientų skaičius siekė 2500. Kiekvienais metais šis skaičius didėja, nes per metus atliekama apie 4 tūkst. operacijų, kurių metu suformuojamos stomos [2]. Tai dideli skaičiai, kurie reiškia, kad tokia gausybė žmonių susiduria tiek su fizinėmis, tiek su psichologinėmis problemomis. Sechan ir Muliira (2015) teigia, kad stomos turi reikšmingą poveikį gyvenimo kokybei bei daro įtaką fiziniam aktyvumui,

socialiniam bendravimui, turi įtakos maitinimuisi ir išgeriamų skysčių kiekiui, mažina mobilumą bei seksualumą, didina uždarumą ir atsiskyrimą, veikia baimės ir gėdos jausmo dažnį, mažina savivertę ir kt. [6]. Tai pagrindžia temos aktualumą ir priverčia paanalizuoti ir įsigilinti į minėtas problemas bei jų sprendimo būdus. Tikėtina, kad šis ir panašūs tyrimai atkreips dėmesį ir padės kurti efektyvesnius biopsichologinius modelius tokio tipo pacientų būklei gerinti, kuriuos slaugos metu galės įgyvendinti slaugytojai, nes būtent jų pareiga pacientui padėti susitvarkyti su psichologinėmis, socialinėmis, fizinėmis, seksualinėmis problemomis ir atsakyti į iškilusius klausimus [4].

Stomos dažniausiai suformuojamos onkologiniams pacientams, jų savijauta ir psichologinė būseną dažnai būna paveikta iš ankščiau. Tokiems pacientams ypač sunku priimti blogas naujienas, todėl medicinos personalas privalo rasti būdų, kaip pateikti šią informaciją ir kaip išspręsti kilusias psichologines problemas, kaip padėti pastebėjus pirmus depresijos simptomus [1].

Apžvelgus mokslinę literatūrą, galima pastebėti, kad stomos, jų priežiūra gana dažnai nagrinėjamos temos. Tačiau daugeliu atveju problemos vis dar lieka neišspręstos. Galima daryti prielaidą, kad taip yra dėl netinkamo slaugos informacijos teikimo modelio arba per mažai dėmesio skiriama tokių pacientų psichologinei būklei vertinti ir gerinti ne tik prieš operaciją, bet ir vėlesniu laikotarpiu. Žalkauskaitės ir Gulbinienės (2015) atliktas tyrimas atskleidė, kaip jautėsi pacientai po reabilitacijos kurso ir praėjus trimis mėnesiams po operacijos. Daugeliu atveju po trijų mėnesių rezultatai pagerėjo, tačiau 12,5 proc. apklaustųjų net ir praėjus trimis mėnesiams po stomos suformavimo negalėjo susitaikyti su savo pakitusia išvaizda. Taip pat dauguma apklaustųjų ir toliau kompleksavo dėl pasikeitusios kūno išvaizdos. 5 proc. tyrime dalyvavusiųjų vengė kontakto su kitais žmonėmis ir 7,5 proc. pacientų išsakė, kad niekada negalės priprasti prie suformuotos stomos. Richbourg ir kt. (2007) tyrimu atskleista, kad 53 proc. pacientų, kuriems suformuota stoma, jautė depresiją dar ilgą laiką. Nors didesnę dalis apklaustųjų išmoksta susitvarkyti, tačiau net 24,5 proc. nepajėgia vieni tinkamai prižiūrėti stomos vietas, o tai kelia ne tik sveikatos problemų, bet veikia psichologiškai. Konsultacijos su gydytojais arba slaugytojais jiems teikia didžiausią viltį ir paramą, tačiau slaugytojai ne visada gali suteikti visą naujausią informaciją. Todėl problema vis dar išlieka aktuali. Didėjantis tokių pacientų skaičius, kuriamos naujos priemonės problemai spręsti rodo, kad problema nepraranda savo aktualumo.

Tikslas – atskleisti pacientų, kuriems suformuota stoma, psichologines problemas priešoperaciniu ir pooperaciniu laikotarpiu.

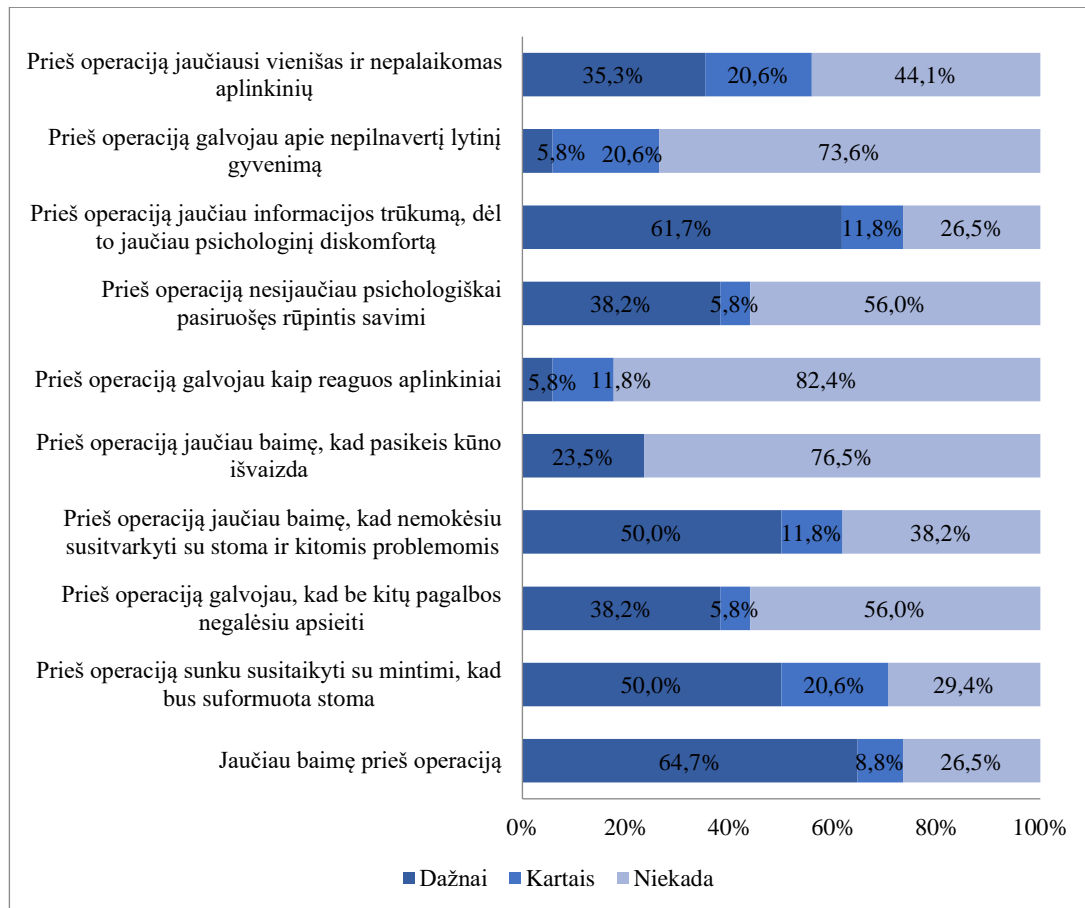
Tyrimo medžiaga ir metodai

Kiekybinis tyrimas atliktas naudojant anoniminę anketinę apklausą. Pacientams ir slaugytojams buvo pateiktos anketos, kurias sudaro 10 uždaro tipo klausimų. Klausimai suformuluoti siekiant atskleisti pacientų, kuriems suformuota stoma, patiriamas psichologines problemas priešoperaciniu ir pooperaciniu laikotarpiu bei slaugytojų nuomonę apie slaugomų pacientų su stoma patiriamas psichologines problemas priešoperaciniu ir pooperaciniu laikotarpiu. Atliekant tyrimą, buvo vadovaujama Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) suformuluotais etikos principais. Naudojamas aprašomosios statistikos skaičiavimas. Duomenų analizei naudojama „Microsoft Office Excel“ programa, analizė pateikiama naudojant „Microsoft Office Word“ programą. Apklausa atlikta 2020 m. lapkritį ir gruodį. Prieš tyrimą X ligoninės bioetikos komisijai ir skyriaus vadovui buvo pateiktas prašymas ir gautas leidimas vykdyti tyrimą. Respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai, jiems buvo suteikta informacija apie tyrimą, jo tikslą.

Tyrimo imtis. Tyrimo metu apklausti 34 pacientai, kuriems suformuota stoma (N = 34), ir 30 juos slaugančių slaugytojų (N = 30). Tyrime dalyvavo vieno iš didžiųjų miestų X ligoninės pacientai, iš kurių mažesnę dalis (47,1 proc.) moterys ir daugiau nei pusė (52,9 proc.) vyrų. Taip pat slaugytojai – 96,7 proc. moterų ir 3,3 proc. vyrų. Dominavo 51–70 metų amžiaus (47,1 proc.) pacientai, kitą amžiaus grupę sudarė vyresni nei 71 metų amžiaus (38,2 proc.) pacientai.

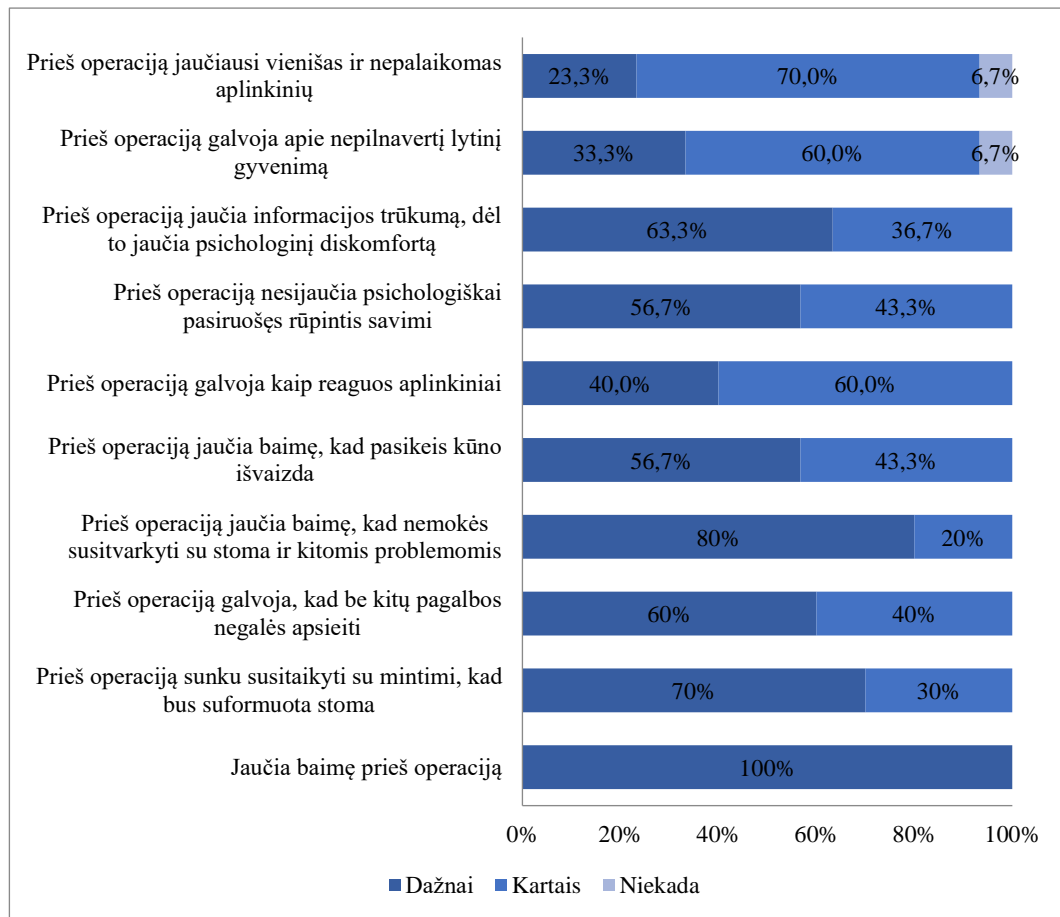
Rezultatai ir jų aptarimas

Gauti tyrimo rezultatai apie patiriamas psichologines problemas priešoperaciniu laikotarpiu rodo, kad daugumai pacientų prieš operaciją trūko informacijos ir dėl to jie jautė psichologinį diskomfortą (61,7 proc.), baimę prieš operaciją (64,7 proc.). Taip pat dauguma respondentų teigia, kad yra pasiruošę psichologiškai rūpintis savimi (56 proc.), neįjautė baimės, kad pasikeis kūno išvaizda (76,5 proc.). Pusė (50 proc.) pacientų sutinka, kad jiems buvo sunku susitaikyti su faktu, kad bus suformuota stoma (1 pav.).

1 pav. Pacientų nuomonių pasiskirstymas apie priešoperaciniu laikotarpiu patiriamas psichologines problemas (N = 34)

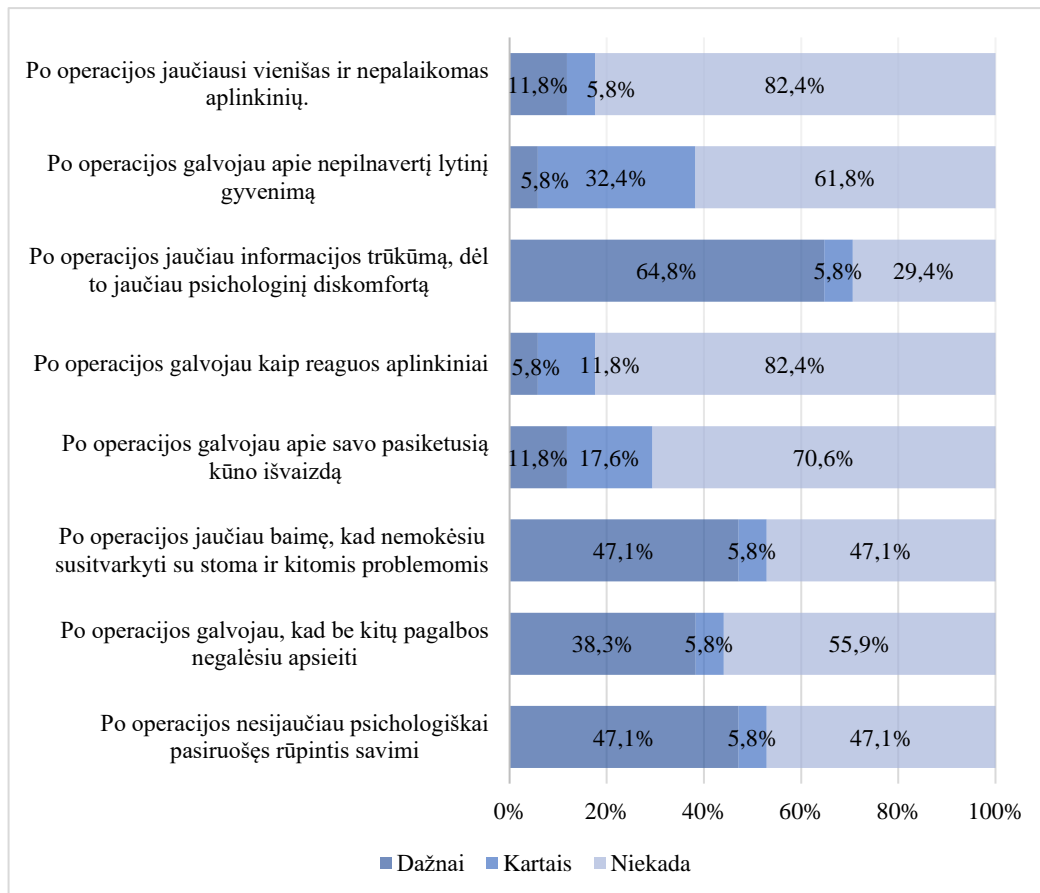
Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių slaugytojų mano, kad pacientai prieš operaciją dažnai jautė informacijos trūkumą (63,3 proc.) ir dėl to jautė psichologinį diskomfortą. Aštuntadalis tyrime dalyvavusių slaugytojų (80 proc.) manė, kad pacientai jautė baimę, jog nemokės susitvarkyti su stoma. Visi tyrime dalyvavę slaugytojai (100 proc.) teigė, kad pacientai dažniausiai jautė baimę prieš operaciją. Daugiau nei pusė slaugytojų (60 proc.) pritarė teiginiui, kad pacientai mano negalėsiantys išsiversti be kitų pagalbos (2 pav.).

2 pav. Slaugytojų nuomonės pasiskirstymas apie pacientų psichologines problemas priešoperaciniu laikotarpiu (N = 30)

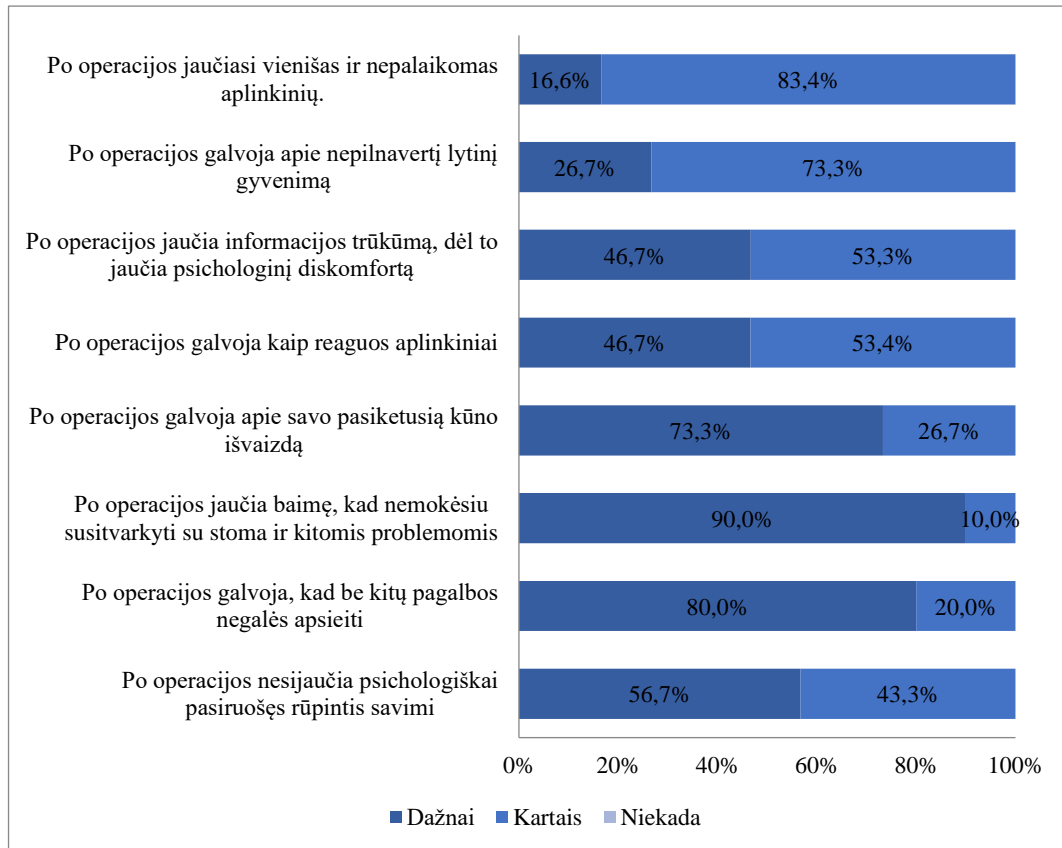
Pacientų ir slaugytojų atsakymai apie psichologines problemas priešoperaciniu laikotarpiu išsiskyrė. Buvo pastebėta, kad dalis pacientų jautė baimę prieš operaciją (1 pav.), o visi (100 proc.) tyrime dalyvavę slaugytojai teigė, kad pacientai dažnai jautė baimę (2 pav.). Pusė (50 proc.) slaugytojų manė, kad kartais pacientus prieš operaciją kamuoja vienišumas ir nerimas, dažnai (56,7 proc.) pacientai galvoja apie kūno išvaizdos pasikeitimą, dažnai (80 proc.) pastebėdavo pacientų baimę prieš operaciją dėl nemokėjimo susitvarkyti stomos. Tačiau mažiau nei pusė pacientų (44,1 proc.) su teiginiu, kad jautėsi vieniši ir nepalaikomi prieš operaciją, nesutiko. Beveik aštuntadalis (76,5 proc.) pacientų teigė nebijantys kūno išvaizdos pasikeitimo. Viena iš psichologinių problemų yra faktas, kad bus suformuota stoma, su kuria pacientams sunku susitaikyti ne tik prieš operaciją, bet ir ilgą laiką po jos.

Tyrimas atskleidė, kad daugiau nei aštuntadalis (82,4 proc.) pacientų nesutiko, jog po operacijos jie jautėsi vieniši ir nepalaikomi, jog jiems buvo svarbi aplinkinių reakcija, jog galvojo apie savo kūno pasikeitimus (70,6 proc.). Tačiau daugiau nei pusė pacientų (64,8 proc.) sutiko, kad dėl informacijos trūkumo po operacijos jautė psichologinį diskomfortą (3 pav.).

3 pav. Pacientų nuomonės pasiskirstymas apie psichologines problemas pooperaciniu laikotarpiu (N = 34)

Dauguma (83,4 proc.) slaugytojų teigė, kad pacientai po operacijos kartais jautėsi vieniši ir nepalaikomi. Slaugytojų nuomone, pacientai dažnai (73,3 proc.) jautė baimę dėl kūno išvaizdos pasikeitimo po operacijos, galvojo negalėsiantys apsieiti be kitų pagalbos (80 proc.). Beveik visi (90 proc.) slaugytojai sutiko su teiginiu, kad pacientai po operacijos dažnai jautė baimę, kad nemokės susitvarkyti su stoma ir su kitomis problemomis. Daugiau nei pusė (56,7 proc.) slaugytojų nurodė, kad pacientai dažnai nesijautė psichologiškai pasiruošę rūpintis savimi po operacijos (4 pav.).

4 pav. Slaugytojų nuomonės pasiskirstymas apie pacientų patiriamas psichologines problemas pooperaciniu laikotarpiu (N = 30)

Pacientų ir slaugytojų nuomonė apie pacientų patiriamas psichologines problemas pooperaciniu laikotarpiu išsiskyrė. Dauguma (82,4 proc.) pacientų teigė nejaučiantys vienišumo ir nepalaikymo. Beveik pusė (46,7 proc.) slaugytojų nurodė, kad pacientai jautėsi vieniši ir nepalaikomi. Daugiau nei šeštadalis (61,8 proc.) pacientų teigė nejaučiantys baimės dėl nevisaverčio lytinio gyvenimo po operacijos. O slaugytojų nuomonė šiuo klausimu išsiskyrė, beveik trečdalis (26,7 proc.) slaugytojų manė, kad pacientai dėl to jaudinosi ir dėl to baiminosi. Daugiau nei septintadalis (70,6 proc.) pacientų teigė, kad jų nevargino nerimas dėl po operacijos pasikeitusios kūno išvaizdos, o didesnė dalis (73,3 proc.) slaugytojų manė, kad tai dažna pacientų baimė. Taip pat beveik pusė slaugytojų manė, kad pacientai apie aplinkinių reakciją po operacijos galvoja arba dažnai (46,7 proc.), arba kartais (46,7 proc.). Daugiau nei aštuntadalis pacientų (82,4 proc.) manė priešingai. Kaip ir dėl kūno išvaizdos pasikeitimo, taip ir dėl aplinkinių reakcijos galima teigti, kad tokį nuomonių pasiskirstymą lėmė pacientų amžius. Jaunesniems pacientams aplinkinių reakcija svarbi, o vyresnis žmogus apie tai galvoja rečiau. Pastebėtas ir kitas svarbus aspektas – slaugytojai linkę manyti, kad psichologinis nepasiruošimas rūpintis savimi pacientus kamuoja dažnai (56,7 proc.). Beveik pusė (47,1 proc.) pacientų teigė, kad jie nerimauja nemokėsiantys susitvarkyti su stoma, tokia pat dalis (47,1 proc.) mano, kad sugebės. O slaugytojai teigė, kad ši baimė aplankė pacientus dažnai (90 proc.). Taip pat didesnė dalis (55,9 proc.) pacientų teigė, jog jų nekamavo nerimas dėl to, kad negalės išsiversti be kitų pagalbos, o aštuntadalis (80 proc.) slaugytojų manė, kad tokia mintis vargino pacientus dažnai.

Išvados

1. Tyrimo metu buvo nustatytos psichologinės problemos, varginusios pacientus prieš operaciją. Pacientai teigė, kad bijojo operacijos, taip pat jautė informacijos trūkumą ir psichologinį diskomfortą. Slaugytojų požiūriu, pagrindinė psichologinė problema – pacientai dažnai jautė baimę prieš operaciją.
2. Tyrimo metu buvo nustatytos psichologinės problemos, varginusios pacientus po operacijos. Pacientai teigė, kad jautė informacijos trūkumą ir psichologinį diskomfortą. Slaugytojų vertinimas daugeliu klausimų sutapo su pacientų nuomone. Tačiau pacientai nesutiko, kad po operacijos jautėsi vieniši ir nepalaikomi. Taip pat jie teigė, kad po operacijos trūksta teorinių žinių apie stomos slaugą.

Literatūra

1. Dabkevičienė G., & Kazakevičienė D. (2016). Pacientų su kolostomomis psichinės ir fizinės sveikatos daroma. *Slauga mokslas ir praktika*. 7–8(235–236), 13–15. [žiūrėta 2020-08-26]. Prieiga per internetą: http://www.sskc.lt/uploads/pdf/galutinisSlauga_2016-07-8-8pvz.pdf#page=13
2. Kuklytė R., Paulikienė S. (2020). Pacientų slaugos poreikiai po žarnyno stomos suformavimo operacijos. *Slauga. Mokslas ir praktika*. [žiūrėta 2020-07-31]. Prieiga per internetą: http://www.sskc.lt/uploads/Leidiniai/Spaudai_202002.pdf
3. Markevičė R., Valintėlienė R., Ašembergienė J., Žagminas K. (2011). Hospitalinių infekcijų, jų rizikos veiksnių paplitimas Lietuvos palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninėse. *Visuomenės sveikata* [žiūrėta 2020-07-02] Prieiga per internetą: [https://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2011.4\(55\)/VS_2011_4\(55\)_Markevice.pdf](https://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2011.4(55)/VS_2011_4(55)_Markevice.pdf)
4. Mituzaitė A., & Trakimienė M. (2015). Stomų priežiūra. 4 tema. Žmonėms, turintiems stomą, pagalba prieš ir po operacijos. Priežiūra po stomos suformavimo operacijos: rehabilitacija, mankšta, mityba, higienos ypatumai. *Slauga. Mokslas ir praktika*. 5(221), 15–18. [žiūrėta 2020-08-26]. Prieiga per internetą: <http://www.sskc.lt/uploads/slauga2015/5.pdf>
5. Richbourg L., Thorpe J. M., & Rapp C. G. (2007). Difficulties experienced by the ostomate after hospital discharge. *Journal of wound, ostomy, and continence nursing* : official publication of The Wound, Ostomy and Continence Nurses Society, 34(1), 70–79. [žiūrėta 2020-07-02]. doi.org/10.1097/00152192-200701000-00011.
6. Sechan V., Muliira J. K. (2015). Effect of a Video-Assisted Teaching Program for Kegels Exercises on Women's Knowledge About Urinary Incontinence *Journal of Wound, Ostomy and Continence Nursing*, 42 (5), 531–553.
7. Vitkauskienė L. (2019) Stomų formavimas ir priežiūra. *Slauga mokslas ir praktika*. ISSN1648-0570.
8. Žalkauskaitė U., & Gulbinienė J. (2015). Pacientų, kuriems suformuota žarnyno stoma, kūno įvaizdžio ir psichoemocinės būsenos pokyčiai pooperaciniu laikotarpiu. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*. 15, 27–35. [žiūrėta 2020-07-31]. Prieiga per internetą: <http://svako.lt/uploads/pstp-15-2015-4.pdf>
9. Žydžiūnaitė V., & Sabaliauskas S. (2017). Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai. Vilnius.